

О. О. Бейдик, С. В. Гришко

*Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького,*

Л. В. Ключко

*Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна*

СВІТОГЛЯДНЕ ЗНАЧЕННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ФЕНОМЕНУ ТУРИЗМУ

*На основі аналізу низки видатних творів літератури та мистецтва,
сучасних публікацій та власного бачення окресленої проблематики розкрито*

світоглядно-філософське і суспільно-економічне значення туризму та висвітлено його специфічні особливості.

Ключові слова: феномен туризму, специфіка туризму, філософсько-світоглядна роль, твори літератури та мистецтва.

On the basis of the analysis of a number of outstanding works of literature and art, modern publications and the author's own vision of the outlined issues, the worldview-philosophical, socio-economic significance of tourism is revealed and its specific features are highlighted.

Keywords: *phenomenon of tourism, specificity of tourism, philosophical and ideological role, works of literature and art.*

Існують чотири вічні категорії – простір і час, рух і матерія, які в тій чи іншій мірі характеризують і туризм. І поки живе людство, буде жити і туризм як один із чинників його виживання. Туризм як вид і складова суспільного руху, як запорука добробуту та економічної незалежності його організаторів і умова конструктивного способу життя його споживачів характеризується, з-поміж інших, і світоглядною функцією, розкриття якої має важливе науково-методологічне значення. Не останнє значення має феномен туризму і в площині аналізу просторової справедливості.

Предмет-об'єктною сутністю та метою статті є спроба фрагментарного розкриття філософсько-світоглядної ролі мандрівництва, подорожей і туризму на прикладі видатних творів літератури та мистецтва і висвітлення специфічних особливостей феномену туризму.

Незважаючи на численні негаразди та екзистенційні обставини, які спіткали туризм у 2019 – 2023 рр., він залишається важливим елементом економіки десятків країн, прибутковою статтею валютних надходжень та чинником формування світогляду мільйонів учасників туристського руху.

Світогляд як особистості, так і суспільства в різних його форматах (держава → країна → регіон) розвивається та формується під впливом суспільно-економічних умов, виховання, освіти. І в цьому контексті роль туризму, який вже впродовж 200 років (відлік від Томаса Кука та Стендаля) конструктивно впливає на всі аспекти суспільного життя, важко переоцінити. Видатний німецький лікар Крістофер Гуфеланд (1762 – 1836) згадував про чотирьох вчителів, які були в його житті – рух, воду, повітря та дієту, під якою він розумів і харчування, і спосіб життя. Не зменшуючи і не спрощуючи структуру та значення туризму, переведемо його слова в

рекреаційно-туристську площину: рух – гірськолижний, пішохідний та всі інші види туризму; вода – водні види туризму; повітря – повітроплавальний туризм.

В світовому мистецтві та літературі існують численні приклади творів, в яких прямо чи опосередковано розкривається світоглядна, людиноформуюча сутність подорожей, мандрівництва, туризму. Так, видатний французький письменник Стендаль (Марі-Анрі Бейль) (1783-1842), який ввів слово «турист» (1838) в художню літературу, в дорожньому путівнику і романі «Записки туриста» описує міста і дороги, мости та архітектуру французьких провінцій, психологію і «пристрасті» їх мешканців, інтерпретує епізоди кримінальної та скандальної хроніки, що характеризують тогочасне французьке суспільство [4].

А найбільш давнім прикладом твору, лейтмотивом якого є чинник дороги, чинник подорожі (нехай і вимушеної), чинник подолання у формуванні світоглядного та духовного кореневища особистості, є праця японського лікаря Кацурагави Хосю (1751-1809) «Короткі вісті про поневіряння у північних водах», де він описує дивовижну подорож купця на ім'я Дайкокуя Кодая, який 10 років провів вдалині від батьківщини, але врешті-решт повернувся до Японії [2]. Наполеон Орда (1807-1883) – польський художник та композитор під час подорожей Францією, Австрією, Шотландією, Бельгією, Голландією, Іспанією, Португалією, Україною, Північною Африкою талановито зобразив палаци і замки, храми і паркові ансамблі, мальовничі руїни фортець, аскетичні тюремні камери і магнатські резиденції, міста і села, архітектуру різних стилів і періодів як «автор грандіозного художнього проєкту XIX ст., рівного якому не знає історія». Видатний мандрівник – італієць Марко Поло (1254-1324) у «Книзі чудес світу», яку було видано в XIV ст., описав звичаї, державні установи, побут, природні багатства, технічні досягнення (паперові гроші, друкарська дошка, компас, вексель, сагова пальма, кам'яне вугілля, прянощі) Китаю та ін. країн Сходу [3]. Інший відомий італійський мандрівник – Нікколо де Конті (бл. 1395-1469) є автором фундаментальної праці «Чотири книги історії про мінливість долі» [5]. Описи, які містить ця книга, істотно вплинули на європейське уявлення про географію територій, прилеглих до Індійського океану в XV ст. як перші звіти з часів Марко Поло, що детально описували Зондські острови (суч. Індонезія) та Острови прянощів (суч. Індонезія); ці описи

вважаються підґрунтям географічних та країнознавчих відомостей, відтворених на карті світу картографа Фра Мавро (1450).

Феномен туризму стимулює і прискорює розвиток всіх складових базису і надбудови, примушуючи їх реагувати на виклики сучасної туристської індустрії. Явище туризму має як загальні, так і специфічні риси, основними з останніх є наступні: потреба у туризмі а ргіогі («незалежно від досвіду, не спираючись на вивчення фактів») притаманна всім; самоцінність процесу (кінцевий результат є необов'язковим); наявність природних рекреаційно-туристських умов і ресурсів у будь-якій точці земної кулі, які є однаковим середовищем для всіх і кожного; широкий діапазон рекреаційного процесу у часі; необмежений вік учасників рекреаційного процесу – рекреантів, туристів; широкий спектр вимог до матеріальної бази, інфраструктури та екіпіровки, оснащення; підвищені вимоги до мотивації, психофізичного стану, вольової підготовки індивіда; чинник всебічного розвитку особистості, її самоствердження та саморозкриття; романтизм; ймовірність виникнення більшої кількості екстремальних ситуацій (ризик, «гранична ситуація»), ніж в інших видах діяльності; пряме та непряме стимулювання розвитку ряду галузей національної економіки, чинник організації нових робочих місць; чутливість до геополітичної ситуації, природних чинників; важливий чинник розрядки міжнародної напруженості, співробітництва між державами і взаємопізнання народів, націй, культур [1].

Таким чином, «озвучено» спробу: 1) розкрити філософсько-світоглядний вплив туризму і мандрівництва, які конвертовані у відомі наукові, літературні та мистецькі твори, на формування матеріалістичного та адекватного сприйняття довкілля та соціуму; 2) висвітлити специфіку туризму як елементу надбудови, важливого джерела наповнення національних бюджетів і чинника формування всебічно розвиненої людини. Крім того, викладений матеріал має міждисциплінарний характер та знаходиться у філософській, географічній, рекреаційно-туристській, історичній площині.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бейдик О. О. Навчально-методичний комплекс дисципліни «Географія туризму» для студентів спеціальності «Туризм» спеціалізації «Міжнародний туризм». 2-е вид., доп. і розш. К. : ВГЛ «Обрії», 2008. 153 с.

2. Кацурагава Хосю. Краткие вести о скитаниях в северных водах. URL:https://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Japan/XVIII/1780-1800/Kacuragava_Hosju/vved.phtml?id=14302
3. Марко Поло Книга о разнообразии мира. М.: Эксмо, 2005. 480 с. URL:<https://www.yakaboo.ua/kniga-o-raznoobrazii-mira.html>
4. Стендаль. Записки туриста. Том 12. 1959. 510 с. URL: <https://drakopanda.com/13288-sobranie-sochinenij-v-12-tomah-tom-11-zapiski-turista-stendal-1978>
5. Jones J. W. The Travels of Nicolò Conte[sic] in the East in the Early Part of the Fifteenth Century. Hakluyt Society XXII. London, 1857.